

Короєд С. О. Вплив соціальної спрямованості діяльності держави на реформування цивільного судочинства в Україні

Стаття присвячена ролі правосуддя у цивільних справах у соціальній, правовій державі та встановленню відповідності змагальної моделі цивільного судочинства, тобто пасивності суду у встановленні обставин справи, соціальної спрямованості діяльності Української держави, інтересам суспільства загалом та кожного громадянина зокрема. Робиться висновок, що цивільне судочинство відповідатиме соціальній спрямованості діяльності держави лише за наявності процесуальної активності суду та за умови завершення судового розгляду остаточним вирішенням правового конфлікту та усуненням у майбутньому необхідності пред'явлення на підставі ухваленого судового рішення нових «похідних» позовів між тими самими сторонами.

Ключові слова: правосуддя, цивільне судочинство, соціальна спрямованість, держава, суд, змагальність, активність.

Короєд С. А. Влияние социальной направленности деятельности государства на реформирование гражданского судопроизводства в Украине

Статья посвящена роли правосудия по гражданским делам в социальном, правовом государстве и установлению соответствия состязательной модели гражданского судопроизводства, то есть пассивности суда в установлении обстоятельств дела, социальной направленности деятельности Украинского государства, интересам общества в целом и каждого гражданина в частности. Делается вывод, что гражданское судопроизводство будет отвечать социальной направленности деятельности государства только при наличии процессуальной активности суда и при условии завершения судебного разбирательства окончательным решением правового конфликта и исключением в будущем необходимости предъявления на основании принятого судебного решения новых «производных» исков между теми же сторонами.

Ключевые слова: правосудие, гражданское судопроизводство, социальная направленность, государство, суд, состязательность, активность.

Koroied S. The impact of social orientation of the state on reform of civil justice system in Ukraine

Article is focusing on the role of justice in civil cases in social, constitutional state and establishment of compliance with the adversarial model of civil litigation, notably passivity of court in establishing of the facts in case, the social orientation of the Ukrainian state, to the interests of society as a whole and every citizen in particular. It is concluded that the civil litigation will meet the social orientation of state activity only in case of procedural activity of the court and subject to the completion of the trial by final resolution of the legal conflict and exclusion in the future of necessity to fill on the basis of the court judgment of new «derivative» lawsuits between the same parties.

Key words: justice, civil litigation, social orientation, state, court, competitiveness, activity.

УДК 349.3

*Михайло Миколайович Шумило,
старший науковий співробітник
відділу проблем цивільного, трудового
та підприємницького права
Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України,
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник*

**ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НА ТЕРЕНАХ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ У ЧАСИ
ВХОДЖЕННЯ ДО СКЛАДУ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ ПОЛЬСЬКОЇ 1918–1939 рр.**

Одним із недосліджених досі питань у пенсійному праві, а саме в українському науковому диспуті, залишається історія пенсійного забезпечення на території Східної Галичини та Волині за часів існування Другої Речі Посполитої Польської (Другої республіки) так званих Східних кресів (*Kresy Wschodnie*). Це зумовлено тим, що всі джерела, які говорять нам про цей історичний період, написані польською мовою і не були перекладені українською. Враховуючи той факт, що Галичина та Волинь є невід'ємною частиною України, то й історія цих земель, у контексті пенсійного забезпечення населення того часу, вплетена в національну правову спадщину. Ця наукова розвідка присвячена пенсійному забезпеченню, що було чинне на території Східної Галичини, нині це Львівська, Івано-Франківська та Тернопільська області, та Волині, нині це Волинська та Рівненська області, проте, якщо бути більш конкретним, то йдеться про законодавство міжвоєнної Польщі.

Так склалося, що українська правнича думка у своїх наукових студіях спиралася лишень на російськомовні джерела, а відповідно і добре висвітленим є історія пенсійного забезпечення у Російській імперії та в Радянському Союзі. На жаль, поза увагою науковців залишалися значні напрацювання польських та австрійських учених. Це дослідження є першим в Україні науковим пошуком історії пенсійного забезпечення міжвоєнного часу на території Західної України.

Перш ніж зосередити свою увагу на пенсійному забезпеченні, необхідно окреслити стан законодавства в соціально-забезпечувальній сфері на території, яка становила тогочасну Польщу після падіння трьох імперій (Німецької, Австро-Угорської, Російської).

Як зазначає професор кафедри праці і соціальної політики факультету економіки Познанського університету економіки М. Жуковські, реформуванню соціального законодавства міжвоєнної Польщі сприяла і демографічна ситуація – високий рівень народжуваності та відносно коротка тривалість життя. У 1931 р. населення становило 32 млн за умови, що рівень народжуваності був майже у два рази вищий, ніж рівень смертності (966 тис. народжених проти 495 тис. померлих), що було в три рази вище, ніж у тогочасній Німеччині і в два рази – ніж у Чехословаччині. Середня тривалість життя у 1927 р. становила 45,9 років, у той час у Німеччині – 57,4 років. У 1931 р. відсоток людей похилого віку (ті, які досягли 65 років) становив 8,06 %. Економічне становище Польщі не було стійким, 72,3 % працездатного населення працювали в низькооплачуваних сферах (сільське, лісове господарство) і тільки 10,3 % – у промисловості. Натомість у Німеччині ці величини співвідносяться як 30,5 % і 41,4 %, у Чехословаччині – як 40,4% та 37 % відповідно. Валовий внутрішній продукт у Німеччині був вищим у два рази, а у Чехословаччині – у 1,6 рази [1, с. 173–174].

11 січня 1919 р. глава держави видає указ про обов'язкове страхування на випадок хвороби (*Dekret Naczelnika Państwa z 1919 r.*), цей акт практично не набрав чинності, проте знайшов своє закріплення і навіть удосконалення в однойменному Законі 1920 р. (*Dz.U. (Dziennik ustaw – Вісник закону. – М. III.) z 1919 r. Nr 9, poz. 122; Dz.U. z 1920 r. Nr 44, poz. 272*), Законі про страхування на випадок безробіття (*Dz.U. z 1924 r. Nr 67, poz. 650*) і Законі про пенсійне страхування працівників розумової праці (*umysłowych*) (державних службовців, лікарів, вчителів, науковців) (*Dz.U. z 1927 r. Nr 106, poz. 911*). Усі ці сфери до їх загальнодержавного врегулювання визначалися партикулярним правом Померанії, Великопольщі та Верхньої Сілезії (*стійкий становий або територіальний поділ права (міське, земське), що зумовлене відсутністю цілісної системи права. Найбільшого поширення набуло у середньовічній Німеччині. – М. III.*). У зв'язку з великою кількістю актів у соціальній сфері у 1933 р. прийнято єдиний Закон «Про соціальне страхування» (*Dz.U. z 1933 r. Nr 51, poz. 396*), проте така законодавча уніфікація не надто покращила ситуацію у сфері соціального захисту [2, с. 201–207]. Наприклад, соціально-страхове судочинство (*соціальні суди. – М. III.*), що створене у 1939 р. (*Dz.U. z 1939 r. Nr 71, poz. 476*) так і не запрацювало через початок Другої світової війни, проте пізніше діяли аж до 1975 р., поки не були замінені окружними судами з трудових спорів і соціального страхування [3, с. 367, 385], але цей період вже не входить до предмета нашого дослідження.

Сучасний польський дослідник, доктор правничих наук, викладач у Вищій школі економіки та інформації в Любліні П. Макажец зазначає, що з відновленням Польської державності виникла проблема уніфікації різних форм соціального страхування, особливо тих, які існували в промислових регіонах Східної Пруссії (Верхня Сілезія, Померанія, Великопольща), які також нараховували і більшу частину населення країни. Саму ж Пруссію вчений називає колицкою соціального страхування, відсилаючи нас до соціальних реформ канцлера О. фон Бісмарка. Після розпаду Німецької імперії (1871–1918 рр.), частина її територій потрапила до складу Польщі і, відповідно, успадкувала дві установи в сфері соціального захисту, які на них діяли: Департамент страхування від нещасних випадків у сільському господарстві при Старості крайовому в Познані (для сільськогосподарських робітників і дрібних самозайнятих фермерів) і Департамент страхування від нещасних випадків Крайової медичної страхової компанії в Познані (для робітників промисловості) [2, с. 198].

Як зазначає П. Макажец, австрійське соціальне законодавство, яке діяло на території Східної Галичини, перебувало під значним впливом прусського, особливо в частині страхування від нещасних випадків на виробництві, яке було таким же як і в Пруссії, але здійснювалося на засадах самоврядування територіальних установ соціальної сфери окремих країв. У 1889 р. був створений Департамент страхування від нещасних випадків працівників у Галичині і Буковині у Львові, який мав широку автономію. Вчений констатує, що відновлена Польща зіткнулася з проблемою дисонансу у правовому регулюванні соціальної сфери, із високорозвиненим і прогресивним пруським, менш розвиненим, але ефективним австрійським і майже відсутнім російським. З перших років існування Другої Республіки йде робота над новим, єдиним соціально-страховим законодавством, тоді ж польським економістом і у подальшому професором Варшавської школи економіки Е. Ліпінські сформульовано постулат прийняття єдиного закону, у якому зосередити все соціальне страхування, що сприятиме прозорості, спрощенню адміністрування та його здешевлення [2, с. 199–200].

Тезу про три види законодавства і фактично різний ступінь їх розвиненості або нерозвиненості констатує і старший викладач кафедри історії права факультету адміністрації та права Сілезького університету в Катовіцах В. Органішак. Так, говорячи про тогочасне російське законодавство, автор зазначає, що воно стосувалося тільки невеликої кількості робітників, які працювали на вугільних копальнях Заглемб'є Домбровського, де існували Братські каси [4, с. 152].

24 листопада 1927 р. Президент Республіки видав указ про страхування працівників розумової праці [5]. Артикул 1 (*стаття. – М. III.*) передбачав, що указ визначає страхування працівників розу-

мової праці: 1) на випадок браку праці (*безробіття*. – М. Ш.); 2) на випадок нездатності виконувати працю (*втрата працездатності*. – М. Ш.); 3) на випадок старості (*досягнення пенсійного віку*. – М. Ш.); 4) на випадок смерті (*втрата годувальника*. – М. Ш.).

Розділ 2 Указу перераховував осіб, які підлягають обов'язковому страхуванню і звільнення від страхування. Так, артикул 2 говорив, що обов'язковому страхуванню підлягають громадяни Польщі, яким виповнилося 16 років і які не досягли 60-річного віку.

Артикул 3 деталізував, хто підпадає під категорію працівників розумової праці, а арт. 6 визначав осіб, які можуть за власною ініціативою бути звільнені від страхування.

Цікаво, що незважаючи на загальні положення про види пенсії, в арт. 15 законодавець розмежував їх за суб'єктами: 1) пенсія по інвалідності; 2) пенсія по старості; 3) допомога на лікування; 4) пенсія вдівця; 5) пенсія вдови; 6) пенсія сироти; 7) одноразова виплата для осіб, які не мають права на інший вид пенсії.

Пенсія по інвалідності (артикули 22–23). Ця пенсія призначалася особам, які не можуть працювати (втратили працездатність) і не досягли пенсійного віку. До таких непрацездатних осіб відносились ті, які втратили працездатність нижче 50 %. Не мають права на пенсію по інвалідності ті, хто завдав собі каліцтва навмисно, що призвело до втрати працездатності.

Пенсія за віком (арт. 24). Право на пенсію за віком мали: 1) чоловіки, які досягли 65-річного віку або набули 480 місячного страхового стажу (40 років) і досягли 60-річного віку; 2) жінки, які досягли 65-річного віку або набули 420 місячного страхового стажу (35 років) і досягли 55-річного віку.

Пенсія за віком не залежала від стану працездатності та від того факту, чи особа продовжує працювати.

Як слушно зазначає доктор габілітований правничих наук, професор Гданського університету, а з 2015 р. заступник Державного секретаря у Міністерстві у справах сім'ї, праці і соціальної політики Польщі М. Зеленецькі, що саме цим законом вперше запроваджується пенсійний вік для працівників розумової праці в польському законодавстві. Загальний пенсійний вік становив 65 років для обох статей, проте він міг змінюватися, якщо в особи був відповідний страховий стаж [6, с. 8]. Проте як наголошує доктор правничих наук, професор Ягелонського університету в Кракові, а з 1997 р. суддя Верховного суду Польщі Б. де Анкербург-Вагнер, у цьому законі ще не закріпилася правова конструкція презумпції непрацездатності (*domniemanie inwalidzтва*) у разі досягнення певного (пенсійного) віку [7, с. 9].

Окремо визначалося пенсійне забезпечення вдів (арт. 26), вдівців (арт. 27), сиріт (артикули 28–29).

П. Макажец зазначає, що цей закон ввів єдину систему соціального та пенсійного страхування працівників розумової праці за винятком території Верхньої Сілезії (*законодавство, яке діяло на цій території надавало більш високі гарантії соціального страхування, ніж єдиний закон, тому абсолютна уніфікація відбулася вже у післявоєнний період*. – М. Ш.). Страхування здійснювали заклади в Познані, Королівській Гуті, Львові та Варшаві. Вони мали статус юридичних осіб, були самостійними в управлінні. Була також створена Асоціація закладів соціального страхування працівників розумової праці, яка координувала та узгоджувала їхню діяльність [2, с. 204].

Новим етапом становлення та розвитку системи соціального страхування Другої Республіки стало прийняття закону про організацію та функціонування інституцій соціального страхування (1930 р.) [8]. Одним із досягнень нового закону була ліквідація правових розбіжностей у різних регіонах. Закон 1930 р. відіграв позитивну роль у процесі уніфікації соціального страхування в єдину систему, особливо в частині соціально-страхових внесків та видів соціальних ризиків, а також став фундаментом для подальшого розвитку системи соціального страхування Польщі [2, с. 205–206].

Проте ідеї об'єднати всю соціальну сферу в єдиному законі не вщухали, і 28 березня 1933 р. сейм ухвалює закон «Про соціальне страхування» [9]. У польській науковій та публіцистичній літературі нерідко для позначення цього закону використовується термін «Сцаленьова», тобто єдиний або об'єднаний («*Scaleniowa*»). Умовно цей документ можна назвати Кодексом соціального страхування, хоча він і називається законом, проте об'єднав страхування на випадок хвороби і материнства, у разі втрати працездатності, нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, пенсійного страхування як робітників промислових, так і працівників розумової праці та інших видів втрати працездатності «щоб їх не спричинило» («*wskutek wszelkich przyczyn*»). На цю концепцію єдності соціального законодавства можна натрапити у тогочасних працях науковців як домінуючу (*S. Płazy, W. Szuberta, Z. Salwy i in*), а перші спроби це зробити на законодавчому рівні були здійснені Міністерством праці та соціальної опіки ще у 1920 р., яке підготувало проект першого єдиного закону про соціальне страхування.

У цьому необхідно провести певну паралель із процесами, що відбувалися у Радянській Україні. Так, у перші роки більшовицької влади була певна «мода» на кодифікацію, зокрема був напрацьований проект Кодексу УРСР про соціальне забезпечення (1929 р.), однак він так і не був втілений у життя.

Подальшим важливим кроком у розбудові системи соціального страхування у II Речі Посполитій було прийняття закону, яким створювалася єдина, центральна державна інституція «Заклад соціального страхування» у 1934 р. (*Zakład Ubezpieczeń Społecznych – ZUS*) (ця інституція діє і сьогодні. – М. Ш.) (далі – ЗСС), яка об'єднала п'ять страхових фондів. Це була юридична особа публічного права, центральний офіс якої розташовувався у Варшаві, а регіональні представництва – у Хожеві, Кракові, Львові, Лодзі та Познані [10].

Таким чином, 24 жовтня 1934 р. у Польщі створено п'ять спеціалізованих фондів під керівництвом однієї установи – ЗСС: 1) Фонд соціального страхування на випадок браку праці (безробіття) і хвороб працівників розумової праці; 2) Фонд соціального страхування у разі нещасного випадку та професійного захворювання; 3) Фонд пенсійного страхування робітників; 4) Фонд соціального страхування працівників розумової праці; 5) Фонд соціального страхування на випадок хвороби та материнства. Фактично можна виснувати, що відбулася монополізація сфери соціального страхування, оскільки законом були ліквідовані приватні Лікарняні каси та інші приватні форми соціального страхування. Легалізація такої монополії обґрунтовувалася благородною метою захисту працівників від недобросовісних та неефективних приватних страхових компаній. Окремо варто звернути увагу, що сьогодні спостерігається тенденція до зменшення кількості фондів соціального страхування в Україні, їх злиття.

Наглядова рада ЗСС формувалася з $\frac{1}{2}$ членів – представники застрахованих, $\frac{1}{4}$ – представники уряду Польщі, $\frac{1}{4}$ – представники працевластуваних. На той час ЗСС є найновішою та найефективнішою установою соціального страхування в Європі. Перед Другою світовою війною (1938 р.) її бюджет становив 1,5 млрд злотих, а долар США на той час коштував 5 злотих, тобто 300 млн доларів США, що було нечуваним досі. Час від часу держава використовували ці кошти для покриття дефіциту державного та місцевого бюджетів, що завжди піддавалося гострій критиці.

Закон від 28 березня 1933 р. «Про соціальне страхування» [9], будучи умовним кодексом у цій сфері, вміщував більшість правових норм тогочасного соціального законодавства. Таким чином, можна говорити про одну з перших в Європі кодифікацій соціального права, хоча і за формою кодексом цей закон так і не став. Цікавим є той факт, що Закон прийнятий і підписаний за президенства І. Мосьціцького (1926–1939 рр.), який з 1925 р. по 1926 р. був ректором Львівської політехніки (нині – Національний університет «Львівська політехніка»).

Артикул 134 цього Закону передбачав виплати на випадок втрати працездатності або смерті, які в себе включали: а) пенсію по інвалідності; б) пенсію вдови інваліда (*пенсія у зв'язку з втратою годувальника виплачувалася тільки тим особам, померлі чоловіки яких були інвалідами й отримували пенсію по інвалідності.* – М. Ш.); в) пенсію сироти інваліда; г) доплати до пенсій; ґ) одноразову посмертну виплату; д) лікування та допомогу в натурі (арт. 135). Однак для цього монографічного дослідження найбільший інтерес становить загальне, а не спеціальне пенсійне забезпечення, на чому, власне, і була зосереджена подальша увага.

Право на пенсію по інвалідності мала особа (п. 1 арт. 153):

яка через хворобу або інвалідність (фізіологічну або розумову), що медично підтверджена, є непрацездатною та об'єктивно не спроможна заробити більше ніж $\frac{1}{3}$ середньої заробітної плати в місцевості проживання такої особи. Для отримання пенсії по інвалідності необхідно мати 600 тижнів страхового стажу (*12,5 років.* – М. Ш.), з яких 50 тижнів повинні припадати на останні 4 роки занятості перед інвалідністю (пункти 1 та 2 арт. 154);

яка досягла 65-річного віку або особа, яка досягла 60-річного віку, але набула страхового стажу 750 тижнів (*понад 15 років.* – М. Ш.) (п. 3 арт. 154)

Цікавим для сучасного дослідника є той факт, що пенсія за віком була нічим іншим як різновидом пенсії по інвалідності, про що вже частково згадувалося вище. Саме це дає відповідь на питання про походження концепції щодо презумпції непрацездатності, яка вперше знайшла своє закріплення у законі 1933 р.* Йдеться про те, що старість розглядалася саме з фізіологічного, а не соціального боку й розцінювалася як втрата працездатності. Суть цієї концепції зводиться до того, що інвалідність як юридично оформлений медичний факт необхідно підтверджувати, натомість старість (досягнення 65 років для обох статей) апріорі визнається умовною інвалідністю (втратою працездатності), яку доводити немає необхідності.

Пенсія по інвалідності складалася із суми загальної та індивідуальної (арт. 156). Загальна сума є однаковою для всіх пенсіонерів і виплачувалася тим, кого у поточному році визнано інвалідом. Загальна сума визначалася Радою Міністрів і могла коливатися від 10 % до 16 % від заробітку.

* Аналізуючи Закон 1933 р. і використовуючи термін «пенсія по інвалідності» необхідно розуміти у широкому сенсі, тобто як таку, що включає пенсію за віком.

Індивідуальна частина пенсії (п. 8 арт. 156) по інвалідності безпосередньо залежала від наявного страхового стажу та середньомісячного розміру заробітної плати застрахованої особи. Так, 1) в осіб, які були застраховані 416 тижнів (*понад 8 років. – М. Ш.*), індивідуальна частина становила 10 % від середньомісячного заробітку; 2) особи, які були застраховані понад 416 тижнів, за кожні 52 тижні (*понад 1 рік. – М. Ш.*) індивідуальна частина збільшувалася на 0,5 % середньомісячного заробітку; 3) особи, які були застраховані понад 832 тижні, за кожні 52 тижні індивідуальна частина збільшувалася на 1,0 % середньомісячного заробітку; 4) особи, які були застраховані понад 1 248 тижнів, за кожні 52 тижні індивідуальна частина збільшувалася на 1,5 % середньомісячного заробітку; 5) особи, які були застраховані понад 1 872 тижні (*39 років. – М. Ш.*), розмір індивідуальної суми становив 40 % середньомісячного заробітку.

У пункті 10 арт. 156 встановлювалося також, що пенсія не може перевищувати 80 % середньомісячного заробітку. Цікаво, що багато різних аналогій можна проводити з чинним законодавством України, яке сьогодні також передбачає максимальний розмір пенсії.

Право на пенсію вдови пенсіонера (арт. 158) мала дружина померлого, який отримував пенсію по інвалідності або мав на неї право у разі настання інвалідності, яка перебувала на його утриманні і досягла 60 років або яка досягла 50-ти років і була непрацездатною.

Право на пенсію вдівця (арт. 159) мали чоловіки, до яких ставилися такі ж вимоги, як і до дружин померлого, за додаткової умови, що вдівець повністю перебував на утриманні.

Розмір пенсії вдови чи вдівця становив половину пенсії померлого або пенсії, яку він міг би отримувати на день смерті (арт. 160).

Пенсія сиріт (арт. 161). Право на пенсію сиріт мають діти, один із батьків яких помер і був пенсіонером або мав право на пенсію. Вимоги до дітей були майже такі ж, як і в Законі 1927 р., про який ішлося вище, винятком було те, що пенсію сироти могли отримувати хлопці, які не досягли 17 років та дівчата до 18-річного віку за умови, якщо один із батьків отримував пенсію по інвалідності чи за віком.

У випадку, якщо померли двоє із батьків, то пенсія виплачується одного з них, яка була вища.

Якщо діти після досягнення (хлопці – 17 років, а дівчата – 18 років) визнаються непрацездатними, то вони продовжують отримувати пенсію сиріт до відновлення працездатності.

Діти, які навчалися у державних наукових закладах, мали право отримувати пенсію до їх закінчення, але не довше, ніж вони досягнуть 24-річчя.

Усиновленні діти рівні в правах разом із рідними дітьми, якщо вони були усиновлені щонайменше один рік до смерті застрахованого.

Цікавою новелою було те, що у п. 4 арт. 145 вказувалося, що заміжні дочки не мали права на пенсію сироти.

Розмір пенсії сироти становив 1/5 пенсії померлого (арт. 162), проте, якщо вдова (мати сиріт) не отримує пенсії вдови, а також у випадку смерті обох батьків, то розмір пенсії сиріт збільшується на 15 % пенсії померлої особи.

Членам родини (вдова/вдівець та діти), які залишалися після померлого, виплачувалася одноразова грошова виплата у розмірі місячної середньої заробітної плати, але не менше як 75 злотих (арт. 166).

Підсумовуючи викладене, можна зробити декілька важливих висновків.

На території України у ХХ ст. діяли законодавства у сфері соціального захисту чотирьох держав, не рахуючи законодавство сучасної України. До них можна віднести законодавство Австро-Угорської та Російської імперій, пізніше законодавство Другої Речі Посполитої Польської та Радянського Союзу. Вперше в науковий обіг України вводяться результати історико-правового дослідження пенсійного забезпечення міжвоєнної Польщі (1918–1939 рр.), а саме те, яке діяло на території Східної Галичини та Волині.

Важливим аспектом, який встановлений при вивченні історії пенсійного забезпечення Польщі, є те, що після 1918 р. остання майже повністю прийняла пруське законодавство у соціальній сфері як найефективніше і найдовершеніше для свого часу. Йдеться про те, що територія тогочасної Польщі складалася із різних частин трьох імперій (Німецької, Австро-Угорської та Російської), чие законодавство було різним. Першість належала пруському, або ще можна сказати бісмарківському, законодавству, його вплив зазнавало й австро-угорське, що стосується законодавства, яке діяло в Царстві Польському, яке було під протекторатом Російської імперії, то воно було найменш розвиненим, мало примітивні форми та поширювалося тільки на гірників. Отже, можна зробити висновок, що до 1939 р. на території Західної України діяло одне з найпрогресивніших соціально-страхових законодавств Європи, умовно можна назвати необісмарківське законодавство, яке згодом було знищене радянською владою.

Не можна оминати увагою бажання та досягнення єдності й цілісності міжвоєнної системи соціального страхування як у сенсі прийняття єдиного закону, який охопив усі форми соціального захисту, фактично був кодексом соціального страхування, так і в сенсі організаційних форм, а саме створення

вовые акты Пруссии, Австро-Венгрии и России. Проведен анализ особенностей пенсионного обеспечения по возрасту, по инвалидности и в случае потери кормильца. Исследован вопрос пенсионного возраста и страхового стажа. Сделан вывод, что на территории Западной Украины действовало необисмарковское пенсионное законодательство.

Ключевые слова: пенсия, пенсионное обеспечение, пенсионная система Второй Речи Посполитой, пенсионное страхование.

Shumylo M. Pension Provision on the Territory of Western Ukraine in the Period of the Second Polish Republic 1918–1939

The article makes research on the history's pension provision of Second Polish Republic. The author concludes, that the legislation of Poland consisted of different legal acts of Prussia, Austria-Hungary, and Russia. The peculiarities of old-age pensions, disability pension, survivor's pension are analyzed. The questions of retirement age and period of insurance are being researched. The author concludes, that on the Territory of Western Ukraine neobismarck legislation existed.

Key words: Pension Provision of the Second Polish Republic, old-age pensions, disability pension, survivor's pension, pension system.